

КИЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ім.М.П.ДРАГОМАНОВА

ТЯГУР РОМАН СТЕПАНОВИЧ

СИСТЕМА РОБОТИ МЕТОДИЧНОГО ОБ'ЄДНАННЯ З
ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО
ЗДІЙСНЕННЯ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ

13.00.01 - теорія і історія педагогіки

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

- 1993 -

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова

Київ - 1993

100313981

Робота виконана в Київському державному педагогічному інституті ім.М.П.Драгоманова.

Науковий керівник - кандидат педагогічних наук,
доцент О.Г.Ярошенко

Офіційні опоненти - доктор педагогічних наук,
професор В.Ф.Паламарчук,
кандидат педагогічних наук,
доцент Г.В.Федоров.

Провідна організація - Полтавський педагогічний інститут ім.В.Г.Короленка.

Захист відбудеться " 21 " жовтня 1993 р. о " " год.
на засіданні спеціалізованої ради К.ІІЗ.ОІ.ОІ в Київському державному педагогічному інституті ім.М.П.Драгоманова /252030.
м.Київ, вул.Пирогова,9/.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Київського державного педагогічного інституту ім.М.П.Драгоманова.

Автореферат розісланий " 18 " березня 1993 р.

Вчений секретар
спеціалізованої ради,
доцент

Мезу

Л.Г.Подольяк

Актуальність дослідження. Нова концепція шкільної освіти в Україні одним з першочергових завдань визначає диференціацію навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі, яка повинна стати засобом найбільш повного і раціонального розкриття можливостей кожної особистості. Певні практичні кроки в цьому напрямку вже зроблено у навчанні школярів середнього та старшого віку. Працюють школи і класи з поглибленим вивченням предметів, організовано профільне навчання, факультативи, курси за вибором, відкриваються нові типи навчальних закладів /гімназії, ліцеї, коледжі/.

В початковій ланці освіти загалом переважає внутрішньокласна диференціація, яка зводиться до таких способів і прийомів: диференціації за ступенем складності завдань і диференціації за ступенем самостійності учнів, поетапної диференціації навчальної діяльності школярів під час сприймання нового матеріалу і його закріплення.

Зовнішня диференціація у початковій школі робить лише перші кроки – окремі педагогічні колективи приступили до її впровадження згідно експериментальної методики, розробленої групою авторів на чолі з Ю.З.Гільбухом. Зібрані й узагальнені попередні результати впровадження дають нам підстави стверджувати, що вчителі початкових класів виявились недостатньо підготовленими до реалізації ідеї зовнішньої диференціації навчання молодших школярів, а методичні служби не проявляють активності в цьому напрямку.

Аналіз нормативних документів Міністерства освіти та шкільної практики показує, що в Україні склалася система підвищення кваліфікації педагогічних кадрів таких рівнів: загальнодержав-

ного, регіонального, районного і шкільного. Методична робота в межах кожного з них здійснює свій внесок у підвищення фахової майстерності педагогів, має певні здобутки та недоліки.

Вивчення літературних джерел /Є.С.Березняк, В.І.Бондар, Г.І.Горська, Б.С.Кобзар, Ю.А.Конаржевський, В.І.Маслов, О.Г.Мороз, І.П.Раченко, В.Г.Стіуса/ показало, що методична робота в школі покликана бути формою систематичної, постійної і безперервної діяльності з підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Вивчення практики свідчить, що в арсеналі форм методичної роботи на шкільному рівні є творчі групи, школи передового педагогічного досвіду, методичні об'єднання, психолого-педагогічні семінари, стажування, наставництво, науково-практичні конференції, методичні оперативні наради, педагогічні виставки. Серед зазначених форм найбільше поширення в шкільній практиці здобули методичні об'єднання вчителів-предметників.

В умовах демократизації школи вся система підвищення кваліфікації зазнає змін, вдосконалюються підходи до її організації та здійснення. Так, провідною тенденцією курсів стала їх варіативність. Спостереження за діяльністю методичних об'єднань та аналіз планів їх роботи за останні п'ять років свідчать, що вона загалом продовжує здійснюватись традиційно: проходить заслуховування і обговорення доповідей і рефератів, проводяться відкриті уроки і їх аналіз, здійснюється огляд літератури.

Однак в роботі методоб'єднань вчителів початкових класів таке важливе питання, як диференційоване навчання молодших школярів ще не стало предметом всебічного обговорення та об'єктом впровадження.

Проведений аналіз дає нам право констатувати, що робота методсо"єдичаць по впровадженню ідей диференційованого навчання зводиться в основному до його пропаганди і популяризації, що може викликати в учителів інтерес до вивчення сутності, засобів і методів диференційованого навчання і дати початкові відомості про зміст такого навчання. Однак цього не досить, щоб забезпечити належний рівень впровадження диференційованого навчання у початковій ланці загальноосвітньої школи.

Аналіз літератури, в якій розглядається проблема підготовки особистості до конкретного виду діяльності /В.І.Бондар, М.І.Дьяченко, Л.О.Кандилович, О.Г.Ковальов, Г.С.Костюк, М.Д.Левітов, О.М.Леонтьєв, О.Г.Мороз, К.К.Платонов, А.Ц.Пуні, В.О.Сухомлинський, Д.М.Узнадзе/, засвідчив, що для успішного виконання будь-якої діяльності в особистості повинна сформуватись готовність до її здійснення. Це дає підстави для висновку, що впровадження диференційованого навчання і виховання вимагає теоретичного і практичного вирішення питання підготовки вчителів до даного виду навчання учнів.

Проблема підготовки вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання розглядається нами як результат протиріччя між об'єктивною потребою суспільства у здійсненні диференційованого навчання в загальноосвітній школі і недостатнім рівнем підготовки вчителів до цієї діяльності. Існуюче протиріччя негативно впливає на якість методичного забезпечення підвищення фахового рівня вчителів початкових класів, що знижує їх навчально-виховну діяльність на сучасному етапі.

В даному дослідженні головну увагу зосереджено на важливих проблемах, що складають сутність теоретичних, змістовних, орга-

нізаційно-методичних компонентів діяльності методичних об'єднань з підготовки вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання школярів.

Враховуючи актуальність, недостатню розробку та практичну значущість підготовки вчителів до диференційованого навчання учнів та зваживши реальні можливості методичних об'єднань у її здійсненні, була визначена тема дослідження: "Система роботи методичного об'єднання з підготовки вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання учнів".

Об'єктом дослідження є процес методичного забезпечення підвищення фахового рівня вчителів початкових класів.

Предметом дослідження стали зміст, форми, методи та організація діяльності методичного об'єднання з підготовки вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання школярів.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні і розробці системи діяльності шкільного методичного об'єднання, яка сприяє успішній підготовці вчителів початкових класів до реалізації диференційованого навчання школярів у сучасних умовах.

Гіпотеза дослідження. В нашому дослідженні ми виходимо із припущення, що методоб'єднання вчителів початкових класів може стати для вчителів ефективною формою підготовки і безперервного поповнення новітньою теорією та передовим педагогічним досвідом з питань диференційованого навчання учнів за умови існування науково обґрунтованої системи діяльності методичного об'єднання, в якій гармонійно поєднані мета, зміст, форми організації його роботи відповідно до рівня реальної фахової кваліфікації вчителів та об'єктивної потреби формування у класоводів готовно-

сті до здійснення диференційованого навчання учнів.

Відповідно до предмету, мети і гіпотези, в дослідженні вирішувались такі завдання:

1. З'ясувати стан наукової розробки та якість підготовки вчителів до диференційованого навчання молодших школярів.
2. Визначити сутність і рівень готовності вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання учнів.
3. Теоретично розробити і експериментально перевірити зміст методи та організацію роботи методичного об'єднання з підготовки вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання молодших школярів.
4. Розробити науково обгрунтовані методичні рекомендації з ефективного підготовки вчителів до здійснення диференційованого навчання у початковій школі.

Методологічну і теоретичну основу дослідження склали положення філософської науки про сутність особистості і закономірності її формування; про пізнання як активну відображувачу та перетворювачу діяльність людини; системний підхід до педагогічних процесів; фундаментальні педагогічні концепції навчання і розвитку школярів /Ю.К.Бабанський, П.П.Блонський, О.І.Бугайов, Л.С.Виготський, Л.В.Занков, Г.С.Костюк, В.Ф.Паламарчук, О.Я.Савченко/;

психолого-педагогічні основи формування особистості вчителя /О.О.Абдуліна, В.І.Бондар, Я.І.Бурлака, Н.В.Кузьміна, В.О.Моляко, О.Г.Мороз, В.О.Сластьонін, В.О.Сухомлинський, Д.О.Тхоржевський/.

Для розв'язування поставлених задач використовували комплекс теоретичних та емпіричних методів дослідження:

- спостереження за навчально-виховною діяльністю педагогів;

- педагогічний експеримент;
- бесіда, анкетування керівників шкіл, вчителів, батьків та учнів;
- методи оцінювання: рейтинг, самооцінка;
- вивчення документації курсів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів ОІУВ, досвіду роботи шкільних методичних об'єднань вчителів початкових класів;
- метод теоретичного моделювання;
- метод математичної статистики.

Навкова новизна дослідження полягає у виявленні потенційних можливостей методоб'єднання вчителів початкових класів з підготовки класоводів до здійснення диференційованого навчання школярів; визначенні організаційного, теоретичного і практичного аспектів діяльності методоб'єднань з підготовки вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання учнів; розкритті структури готовності вчителів до здійснення диференційованого навчання школярів, складовими якої є мотиваційний, змістовний та пропедагогічний компоненти; розробці критеріїв визначення сформованості готовності вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання учнів.

Особистий внесок дисертанта заключається у розробці нової ефективної системи роботи методичного об'єднання з підготовки вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання молодших школярів, мета, зміст, форми і методи якої дозволяють теоретично обґрунтувати та методично забезпечити реалізацію ідей диференційованого навчання в початковій ланці загальноосвітньої школи.

Теоретичне значення дослідження полягає у тому, що обґрун-

товано новий підхід до організації діяльності методичного об'єднання з підготовки вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання школярів, який полягає у спрямуванні змісту роботи методоб'єднання на формування готовності вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання в початковій ланці загальноосвітньої школи і широкому використанні активних, діяльнісних методів навчання.

Практичне значення дослідження полягає в створенні вдосконаленого плану роботи методичного об'єднання вчителів початкових класів; складанні методичних рекомендацій з підготовки вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання молодших школярів; розробці педагогічних задач, сценаріїв ігор, індивідуальних творчих завдань для практичної підготовки вчителів до диференційованого навчання молодших учнів. Розроблений підхід може бути використаний також в методичній роботі з вчителями середньої та старшої ланок загальноосвітньої школи.

Вірогідність результатів дослідження забезпечена використанням комплексу наукових методів, адекватних поставленим завданням; критичним аналізом стану досліджуваної проблеми в теорії і практиці; всебічністю кількісного і якісного аналізу експериментальних даних, яка дозволила з'ясувати, що запропонована система роботи методоб'єднання сприяє підготовці вчителів до здійснення диференційованого навчання молодших школярів і забезпечує високий рівень навчального і виховного процесу.

На захист вноситься:

І. Система діяльності шкільного методоб'єднання з підготовки вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання учнів, яка охоплює три аспекти діяльності досліджува-

ної методичної ланки: організаційний, теоретичний, практичний. Організаційний вирішує питання інтенсивного розвитку стійкої потреби у реалізації в початковій ланці загальноосвітньої школи диференційованого навчання. Теоретичний переобчає ґрунтовне засвоєння сутності диференціації навчання молодших школярів. Практичний - спрямований на формування процесуальних змін здійснення диференційованого навчання у шкільній практиці.

2. Структура готовності вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання, яка включає такі компоненти: мотиваційний - потреби та інтереси, спрямовані на реалізацію ідей диференційованого навчання; змістовний - засвоєння сутності психолого-педагогічних і методичних основ диференційованого навчання; процесуальний - практичні вміння і навички по здійсненню диференційованого навчання молодших школярів.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні положення дисертації доповідались на республіканському семінарі вчителів початкових класів "Психолого-педагогічні основи диференціації навчання у початковій ланці загальноосвітньої школи /Київ, 1989/; на конференції керівників шкіл України "Психолого-педагогічна типологія молодших школярів. Організація диференційованого навчання молодших школярів" /Київ, 1990/; на обласній конференції "Організація диференційованого навчання у школах Івано-Франківської області" /Івано-Франківськ, 1991/; на семінарах керівників шкіл і методичних об'єднань м.Калуша та району /Толінь, 1991/; на педагогічних радах у школах № 11, 14 м.Івано-Франківська, № 3, 10 м.Калуша, № 8 м.Лисичанська, № 2 м.Чернівців, на засіданнях лабораторії теорії навчання і перетового педагогічного досвіду НДІ педагогіки АПН України, звітній науковій конференції КДП ім.М.П.Драгоманова. Дисертаційне досліджен-

ня тривало п'ять років і включало такі чотири етапи: аналіз інформаційних джерел та теоретичне осмислення проблеми, вивчення готовності вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання школярів, дослідно-експериментальний, описовий.

Структура роботи: дисертаційне дослідження складається з вступу, трьох розділів, коротких висновків по розділах, заключення, бібліографії та додатків.

Основний зміст роботи

У вступі обґрунтовується вибір теми, її актуальність, сформульовані мета і гіпотеза дослідження, визначені об'єкт, предмет і завдання роботи, охарактеризовані методи і етапи дослідження, викладені положення, які виносяться на захист, розкриті методологічні і теоретичні основи, наукова новизна, вірогідність, дається оцінка практичного значення проведеного дослідження.

У першому розділі - "Готовність вчителів до здійснення диференційованого навчання школярів як наукова проблема" - розкривається зміст і особливості диференціації навчання молодших школярів, дано огляд основних теоретичних положень з проблеми готовності особистості до діяльності, викладено сутність готовності вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання учнів, розроблені критерії визначення даної професійної якості педагогів, обґрунтована структура процесу формування знань, умінь і навичок реалізації диференційованого навчання учнів.

На основі аналізу робіт М.В.Богдановича, О.І.Бугайова, Л.С.Виготського, Л.В.Занкова, З.І.Калжикової, Г.С.Костика, В.Ф.Паламарчук, Є.С.Рабуцького, О.Я.Савченко, О.В.Скрипченка, І.Е.Унт та інших авторів ми прийшли до висновку, що для здійснен-

ня диференційованого навчання молодших школярів основоположними є такі головні ідеї розвиваючого навчання: 1/ розвиток учня повинен виходити із досягнутого рівня, який є досить різним у школярів однієї групи; 2/ індивідуалізація необхідна як вихідний момент для розвитку протягом всього періоду навчання; 3/ для розвитку розумових здібностей потрібні розвиваючі завдання, зміст яких повинен бути оптимальної складності і формувати раціональні вміння розумової праці; 4/ розвиваючим навчання може бути тільки тоді, коли суб'єкт розвитку включатиметься в активну діяльність і спілкування; 5/ ефективність навчання залежить від характеру запропонованих завдань і особливо від рівня активності учнів.

Згідно концепції поглибленої диференціації навчання молодших школярів /В.З.Гільбух, С.Л.Коробко, Л.О.Кондратенко/, початкова освіта перебудовується на основі організації навчання дітей у окремих типах класів: підвищеної індивідуальної уваги /для дітей недостатньо готових до навчання у школі/, вікові норми /для дітей, розумовий розвиток яких відповідає їх паспортному віку/, прискореного навчання /для учнів з випереджаючим розвитком/. Цим забезпечується можливість кожній дитині опанувати навчальний матеріал в темпі, що відповідає її ступеню готовності до навчання. Розподіл учнів у класи різних типів проводиться на основі результатів індивідуального психолого-педагогічного обстеження. Реалізація такого виду навчання потребує від вчителів початкових класів відповідного рівня теоретичної і практичної підготовки.

Проведений аналіз психолого-педагогічної літератури з проблем готовності особистості до діяльності /В.І.Бондар, Я.І.Бурлака, Г.С.Костяк, О.М.Леонтьєв, О.Г.Мороз, К.К.Платонов, В.О.Слас-

тсьонін, В.О.Сухомлиньський, С.Г.Ярошенко/ дозволяє зробити висновок, що обов'язковою умовою здійснення будь-якої діяльності є наявність готовності особистості до її здійснення. У цілісній структурі цього феномена в якості окремих підструктур виступають психологічний, теоретичний і практичний аспекти. Це дало нам підстави для визначення поняття готовності вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання учнів як інтегрованої особистісно значущої якості учителя, що проявляється в стійкому прагненні до постійного виконання організаційних, дидактичних і методичних заходів, спрямованих на успішне навчання і розвиток кожної дитини в умовах покласної диференціації; у наявності психолого-педагогічних знань з проблеми диференційованого навчання, в оволодінні практичними навичками і вміннями здійснення диференційованого навчання учнів.

В процесі дослідження виявлено, що готовність до здійснення диференційованого навчання включає в себе мотиваційний, змістовний і процесуальний компоненти. Мотиваційний компонент забезпечує усвідомлення суспільної і особистої значущості здійснення диференційованого навчання, вироблення стійкового прагнення до реалізації диференційованого навчання в практиці роботи. Ядро цього компоненту складає потреба в здійсненні диференційованого навчання школярів і форми її конкретизації: інтереси, цілі, прагнення, бажання.

Змістовний компонент становлять психолого-педагогічні і методичні знання основ диференційованого навчання молодших школярів, з'ясування суті диференціації навчання на різних ступенях загальноосвітньої школи, мети і змісту диференційованого навчання у початковій школі зокрема, знання психічних особливостей

молодших школярів, підходів до набору учнів у класи різних типів, вимог до проведення тестування, принципів організації диференційованого навчання у класах різних типів.

Процесуальний компонент готовності вчителя до диференційованого навчання молодших школярів становлять вміння проводити набір у класи різних типів, складати психологічну картку-профіль школяра та класу, конструювати навчально-виховний процес на основі індивідуально-психологічних особливостей школярів, оптимально відбирати матеріали та методи навчання для кожного з диференційованих класів.

На основі матеріалів, зібраних в процесі теоретичного аналізу та експериментальної роботи, в якості основних критеріїв готовності вчителів до здійснення диференційованого навчання молодших школярів було виділено:

- ставлення вчителів до здійснення диференційованого навчання школярів;
- знання сутності психолого-педагогічних основ диференційованого навчання школярів;
- повнота формування вмінь і навичок реалізації ідей диференційованого навчання молодших школярів у повсякденній практиці класоводів.

У другому розділі - "Характеристика діяльності методичних об'єднань по здійсненню диференційованого навчання учнів початкових класів" - розглядаються шкільні методичні об'єднання в загальній системі підвищення кваліфікації педагогів, викладено методичку констатуючої частини дослідження, дано аналіз реального стану готовності вчителів загальноосвітніх шкіл до здійснення диференційованого навчання молодших школярів; розкрито зміст,

форми і методи діяльності методичних об'єднань з підготовки вчителів до здійснення диференційованого навчання молодших школярів.

Як свідчить аналіз нормативних документів Міністерства освіти і шкільної практики, в Україні склалася система підвищення кваліфікації педагогічних кадрів чотирьох рівнів: загальнодержавному, регіональному, районному, шкільному. Методична робота в межах кожного з них робить свій конкретний внесок у підвищення фахової майстерності педагогів, має певні здобутки та неоліки. Аналіз практики свідчить, що серед форм методичної роботи на шкільному рівні діяльність методоб'єднань здобула найбільшого поширення. Ця діяльність стоїть найближче до вчителя, оскільки здійснюється за місцем його трудової діяльності і є базою, без якої неможливе ефективне застосування інших форм роботи. В констатувачій частині дослідження, з метою вивчення діяльності методоб'єднань з підготовки вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання учнів, було використано методи: спостереження, опитування, бесіди, анкетування, експертної оцінки, аналіз планів роботи методичних об'єднань вчителів початкових класів.

Аналіз п'ятирічної діяльності 48 методичних об'єднань вчителів початкових класів показав, що підготовка класоводів до здійснення диференційованого навчання не є предметом постійної уваги в діяльності методичних об'єднань. Такі перспективні в цьому відношенні форми роботи, як обговорення проблемних ситуацій, розв'язування педагогічних задач, моделювання основних елементів диференційованого навчання, педагогічні ігри, активна самоосвіта вчителів не займають чільного місця. Робота, яку вони проводять з підготовки вчителів до диференційованого навчання молодших школярів, зводиться в основному до його пропаганди і популяризації,

а практичному відпрацюванню вмінь і навичок впровадження диференційованого навчання учнів приділяється незначна роль. Як правило, в діяльності методоб'єднань використовуються вербальні методи підготовки вчителів до диференційованого навчання учнів. Дослідженням встановлено, що переважання вербальних методів підготовки може забезпечити певний розвиток складових мотиваційного компоненту готовності. Розвиток змістовного і процесуального компонентів готовності до здійснення диференційованого навчання школярів вимагає застосування в роботі методоб'єднань діяльнісних методів навчання. Експериментальній роботі методичного об'єднання по цілеспрямованому формуванню готовності до здійснення диференційованого навчання учнів передувало встановлення факту рівня сформованості цієї якості у 232 вчителів початкових класів Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Полтавської, Рівненської, Тернопільської, Чернівецької областей, міст Івано-Франківська і Києва.

За матеріалами констатуючого експерименту ми з'ясували рівні прояву цієї якості за умови її спонтанного формування. Найбільш чисельною виявилася група вчителів з елементарним рівнем готовності до здійснення диференційованого навчання молодших учнів - 71,9 відсотка. Група з середнім рівнем становила - 15,3, з достатнім і високим рівнями - відповідно 11,4 та 1,4 відсотка. Як бачимо, в масовій практиці переважає невисокий рівень готовності вчителів загальноосвітніх шкіл до здійснення диференційованого навчання молодших школярів.

Всебічний аналіз матеріалів констатуючого експерименту дозволило зробити наступні висновки: найбільш поширеним в масовій практиці є елементарний і середній рівні готовності вчителів до здійснення диференційованого навчання молодших школярів; група

вчителів з достатньо сформованою готовністю до диференційованого навчання учнів чисельно значно менша від групи вчителів, готовність яких до даного виду діяльності досягла елементарного і середнього рівнів розвитку; високий рівень сформованості даної якості спостерігається у незначній кількості педагогів. За допомогою покомпонентного аналізу готовності вчителів до здійснення диференційованого навчання молодших школярів було встановлено, що формування мотиваційної сфери здійснення цієї діяльності проходить дещо успішніше, ніж процесуальних умінь реалізації диференційованого навчання учнів. Таким чином, результати, отримані на етапі констатації, підтвердили попереднє припущення про загальний невисокий рівень сформованості у вчителів початкових класів загальноосвітніх шкіл готовності до здійснення диференційованого навчання учнів. Отримані дані свідчать про необхідність обґрунтування нового підходу до організації діяльності методичного об'єднання вчителів початкових класів з метою забезпечення формування у них високого рівня готовності до здійснення диференційованого навчання учнів.

При створенні нової системи роботи методичного об'єднання з підготовки вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання школярів ми дотримувалися наступних вимог:

- послідовного здійснення вчителями дій, що сприяють формуванню необхідних для здійснення диференційованого навчання мотивів, знань, вмінь і навичок;

- врахування рівня підготовки та індивідуальних особливостей вчителів;

- цілісного підходу до вибору сукупності форм і методів, що забезпечують розвиток всіх складових готовності вчителів до здійснення диференційованого навчання учнів.

Діяльність методоб'єднань розглядається нами як органічна частина цілісної методичної роботи з вчителями початкових класів, що має свою структуру і включає: мету, зміст, форми, методи роботи і результат. Метою діяльності цієї системи є розвиток координатів готовності вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання учнів до рівня, який забезпечує повноту знань, вмінь і навичок класоводів з питань диференційованого навчання школярів і підвищення на цій основі результативності навчально-виховного процесу відповідно до вимог сьогодення. Для досягнення поставленої мети в зміст роботи методичного об'єднання з підготовки вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання школярів були включені організаційний, теоретичний і практичний аспекти.

У відповідності із зазначеними аспектами було зроблено теоретичне обґрунтування вдосконалення діяльності методичного об'єднання з підготовки вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання молодших школярів, згідно якого формування готовності проводилось поетапно. Основним завданням першого - мотиваційно-орієнтовного етапу - є формування в учителів стійкої усвідомленої потреби у впровадженні диференційованого навчання молодших школярів. На цьому етапі створюється творчий настрій на засвоєння змісту, засобів і методів диференційованого навчання молодших школярів, проходить синтез розрізнених відомостей про диференційоване навчання, що дозволяє усвідомити його сутність. Узгоджується план роботи методичного об'єднання з підготовки вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання, складається анотований список літератури, організуються виставки і науково-практичні конференції, відвідуван-

ня уроків у творчо працюючих вчителів, проведення консультацій, читання доповідей, обговорення з педагогами новинки педагогічної літератури з питань диференційованого навчання молодших школярів.

На другому - тренувальному етапі - продовжується розвиток мотиваційного компоненту, вивчення змісту диференційованого навчання, усвідомлення його сутності. Однак провідне місце належить формуванню процесуальних і конструктивних вмінь здійснення диференційованого навчання у початковій ланці загальноосвітньої школи: оволодінню методикою проведення тестування; визначенню ступеня готовності дитини до навчання; знанням психолого-педагогічної типології молодших школярів; особливостей організації навчально-виховного процесу у різних типах диференційованих класів та роботи з батьками. Тренувальний етап розрахований на розробку моделей навчально-виховної діяльності з урахуванням змісту диференційованого навчання.

Заклиний, третій етап формування готовності вчителів до диференційованого навчання - конструктивний. Його мета - в процесі колективної підготовки трансформувати здобуті знання та сформовані в процесі ігрового моделювання вміння у реальний навчально-виховний процес. Педагог виступає тут у ролі експериментатора, який оцінює з точки зору ефективності практичне втілення диференційованого навчання учнів. На цьому етапі провідними питаннями, що розглядаються на засіданні методичного об'єднання стають: обговорення ходу впровадження диференційованого навчання, проведення консультацій, співбесіди, обмін досвідом запровадження диференційованого навчання, відвідування уроків та виховних заходів з наступним аналізом.

У третьому розділі - "Перевірка ефективності розробленої системи діяльності методичного об'єднання з підготовки вчителів

початкових класів до здійснення диференційованого навчання учнів" - описано організацію і методику проведення формульного експерименту. Проаналізовано ефективність експериментальної системи роботи методоб'єднання з підготовки вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання молодших школярів. Складено, на основі розроблених критеріїв, характеристики рівнів готовності вчителів та простежено динаміку її формування до даного виду діяльності. З'ясовано зміни, що відбулися в успішності учнів та формуванні психічних властивостей їх особистості. Робота експериментальних методичних об'єднань здійснювалася за єдиним планом. Значна увага приділялась поліпшенню знань педагогів з прикладної психології учнів, психологічних основ здійснення індивідуального підходу, методики психолого-педагогічного вивчення особистості; формуванню позитивного ставлення до тестування. Перерга надавалась діяльнісним методам підготовки, де вчителі вступали в якості суб'єкту навчання: розв'язування педагогічних задач, моделювання основних елементів диференційованого навчання, обговоренню проблемних ситуацій, педагогічним іграм. Важливе місце надавалось самостійній діяльності педагогів. Це дозволило вчителям пізнати сутність диференційованого навчання, усвідомити методичні прийоми його організації і на цій основі виробити вміння конструювати навчально-виховний процес з урахуванням ідеї класної диференціації.

Проведене дослідження дозволило побачити високу ефективність застосування в підготовці вчителів до здійснення диференційованого навчання педагогічних ігор. Педагогічні ігри дали можливість перевірити вміння вчителів обрати правильний варіант розв'язування педагогічної задачі, що покладена в основу гри, виявити недоліки розробленого "проекту", закріпити знання, отри-

мані при читанні доповідей і проведенні практичних за-
ять.

Особливістю діяльності експериментальних методоб'єднань бу-
ло включення в неї відносно самостійного етапу підготовки - апро-
бація і закріплення в практиці діяльності педагогів знань і
вмінь організації та здійснення диференційованого навчання мо-
лодших школярів. На цьому етапі практикувалось виконання творчих
індивідуальних завдань, які дозволяли набуті в процесі колектив-
ної підготовки знання, вміння та навички осмислити теоретично
і застосовувати практично. А також в умовах реального навчаль-
но-виховного процесу проводити вивчення особистості учнів, фік-
сувати зміни в рівнях розвитку властивостей особистості з пред-
метів, проводити самоаналіз своєї діяльності.

Для визначення ефективності запропонованої системи роботи
методичного об'єднання ми зупинились на наступних показниках
зміни в рівні готовності вчителів до здійснення диференційовано-
го навчання учнів, що відбулися за час експериментальної роботи;
зміни в рівнях сформованості психічних властивостей учнів;
якість знань учнів різних типів диференційованих класів. При вив-
ченні впливу проведеної роботи на результати впровадження дифе-
ренційованого навчання нас цікавили не окремі деталі, а харак-
терні тенденції, що відображають найбільш значущі зміни у рівні
розвитку психічних властивостей учнів та їх успішності з окре-
мих предметів - рідної мови, читання та математики. Домінував по-
компонентний аналіз готовності учасників експерименту до здійс-
нення диференційованого навчання молодших школярів. Його прове-
дження необхідно було здійснити перш за все для того, щоб порів-
няти одержані результати, по-перше, з даними на початок експе-
рименту і, по-друге, з показниками готовності вчителів контролю

них методичних об'єднань. Проведене дослідження дозволило скласти характеристики чотирьох рівнів прояву готовності вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання: елементарного, середнього, достатнього та високого.

В дослідно-експериментальній роботі брали участь чотири експериментальних /49 вчителів/ та чотири контрольних /47 вчителів/ методичних об'єднання вчителів початкових класів. Динаміка готовності вчителів експериментальних і контрольних методоб'єднань до здійснення диференційованого навчання молодших школярів в процесі дослідно-експериментальної роботи відображена в таблиці I.

Таблиця I

Розподіл вчителів експериментальних і контрольних методоб'єднань за рівнем готовності до здійснення диференційованого навчання молодших школярів /початковий та заключний зрізи в %/

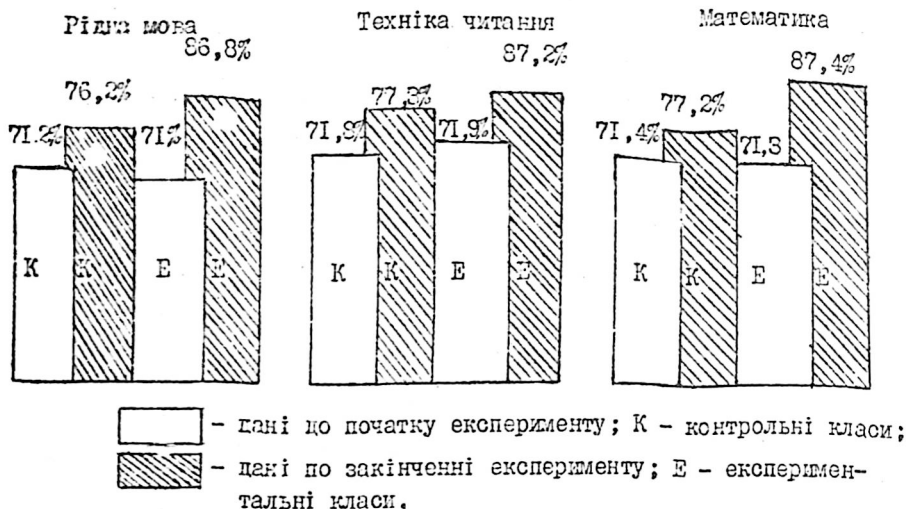
Р і в н і	Методоб'єднання			
	Експериментальні		Контрольні	
	початковий зріз	заклучний зріз	початковий зріз	заклучний зріз
Елементарний	67,4	2,2	67,3	45,2
Середній	24,5	42,8	25,5	40,3
Достатній	8,1	46,2	7,2	14,4
Високий	0	8,8	0	0

Як видно з таблиці, за результатами початкового зрізу показники готовності до здійснення диференційованого навчання молодших школярів у вчителів контрольних і експериментальних методичних об'єднань були приблизно однаковими. Заклучний зріз показав, що за час проведення дослідно-експериментальної роботи у

вчителів контрольних методичних об'єднань готовність до здійснення диференційованого навчання молодших школярів зазнала незначних змін. Навпаки, кінцеві результати свідчать про високу ступінь сформованості досліджуваної якості у вчителів експериментальних методоб'єднань.

Кінцевою метою експерименту було сформувати в процесі роботи методоб'єднання такий рівень готовності вчителів до здійснення диференційованого навчання учнів, який би на практиці забезпечив високі показники їх праці. Тому важливим показником ефективності дослідно-експериментальної роботи було обрано рівень розвитку психічних властивостей учнів та підвищення якості їх знань. В класах, де працювали педагоги заціяні в експерименті, спостерігаються значні зміни у результатах сформованості психічних властивостей. Так, в середньому у 60,7 відсотка учнів експериментальних класів психічні властивості досягли високого рівня розвитку, у 32,5 - середнього і в 6,8 - низького. Про зміни, що відбулися в якості знань учнів свідчать діаграми /с.22/. Із діаграм видно, що якість знань учнів з рідної мови в експериментальних класах зросла на 15,8 відсотка, в той час як у контрольних класах на 5. Темп читання також зростав нерівномірно в учнів експериментальних і контрольних класів, відповідно на 15,3 і 5,5 відсотка. Найбільші зрушення відбулися в якості знань з математики, експериментальних класах цей показник зріс на 16,1, а у контрольних - тільки на 5,8 відсотка.

Таким чином, зміни в рівнях готовності вчителів і результати навчально-виховного процесу свідчать, що запропонована система роботи методоб'єднання, в якій гармонійно поєднуються мета, зміст, форми організації роботи і враховуються рівні реальної фахової кваліфікації вчителів, забезпечує належний рі-

вень підготовки педагогів до здійснення диференційованого навчання школярів. Це підтверджує гіпотезу дослідження. На основі матеріалів експериментальної роботи зроблено такі висновки:

1. Реалізація ідеї диференційованого навчання потребує відповідного рівня підготовки вчителів, який дозволяє сформувати їх готовність до цього виду діяльності.

2. Готовність вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання школярів можна охарактеризувати як якість особистості педагога, що складається із функціонуючих в єдності і взаємозв'язку трьох компонентів: мотиваційного, змістовного і процесуального.

3. Існуючий в масовій практиці рівень сформованості готовності вчителів загальноосвітніх шкіл до здійснення диференційованого навчання молодших школярів не забезпечує ефективного його впровадження. Вимоги, поставлені перед українською школою,

потребуєть вшосконалення підготовки вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання школярів. Методичні об'єднання класоводів мають всі необхідні можливості для здійснення такої підготовки.

4. Для вирішення завдань підготовки вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання школярів робота методичного об'єднання повинна передбачати формування стійкої потреби у вивченні сутності теоретичних оснєв диференційованого навчання, гмінь і навичок реалізації його ідеї у практичній діяльності. Підготовка має проводитись з використанням таких активних методів навчання, як розв'язування педагогічних задач, обговорення проблемних ситуацій, моделювання основних елементів диференційованого навчання, педагогічні ігри, виконання індивідуальних творчих завдань, послідно-експериментальну роботу.

5. Запропонована система роботи забезпечила значне зростання рівнів готовності до здійснення диференційованого навчання вчителів, успішну реалізацію диференційованого навчання школярів у повсякденній трудовій діяльності, що виявилось у рівнях сформованості психічних властивостей учнів та якості їх знань з основних предметів.

6. Нами здійснено загальний підхід до вирішення проблеми діяльності методичного об'єднання з підготовки вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання молодших школярів. Розуміючи складність проблеми, ми не претендуємо на остаточність висновків, проведене дослідження розцінюємо як перший крок в її вирішенні. В подальшому бачиться доцільним проведення спеціальних досліджень з питань підготовки студентів до реалізації ідеї диференційованого навчання учнів загальноосвітніх шкіл, взаємозв'язку різних форм методичної роботи з метою підготовки вчителів

лів до здійснення даного виду навчання учнів.

Результати дисертаційного дослідження висвітлені у наступних публікаціях автора:

1. Експеримент триває // Початкова школа. - 1990. - № 7. - С.55-57.

2. Початкова школа і диференціація навчання // Початкова школа. - 1991. - № 5. - С.49-51.

3. Ефективність системи диференційованого навчання // Початкова школа. - 1992. - № II-12. - С.25-26.

4. Організація роботи методичного об'єднання з підготовки вчителів початкових класів до диференційованого навчання молодших школярів: Методичні рекомендації. - К.: РИМК, 1992. - 65 с.

5. Формування готовності майбутніх вчителів до здійснення диференційованого навчання молодших учнів. Звітна науково-практична конференція КДПІ ім.М.П.Драгоманова за 1992 р. /друкується/.

6. Готовність вчителів початкових класів до здійснення диференційованого навчання молодших школярів // Початкова школа /друкується/.

Підписано до друку 28.06.1993 р. Об'єм 1, 2. Формат 60x84 1/16
Друк офсетний. Тир. 100 пр. Зам. 255. Безплатно.

ІОД КДПІ ім.М.П.Драгоманова, Київ Пирогова 9.